

АНОТАЦІЯ

Гоменюк О. Я. Розвиток методики навчання германських мов на Буковині (перша половина ХХ ст.). Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі педагогіки за спеціальністю 014 Середня освіта (Іноземні мови). – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Тернопіль, 2020.

Актуальність дисертаційного дослідження зумовлена потребою переосмислення історичного досвіду розвитку методики навчання германських мов на Буковині (першої половини ХХ ст.) з огляду на суб'єктивне висвітлення історичних, соціальних, освітніх процесів, що відбувалися в краї, та необхідністю оновлення процесу підготовки студентів, магістрантів, аспірантів шляхом залучення нових наукових та архівних джерел з історії методики навчання германських мов на окресленій території та в обраних хронологічних рамках.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вперше в методиці навчання іноземних мов проведено комплексне дослідження розвитку методики навчання германських мов на Буковині у 1918–1940 рр.; охарактеризовано історико-соціальні та освітньо-організаційні передумови розвитку методики навчання германських мов; визначено й обґрунтовано періодизацію методики навчання германських мов; описано процес навчання германських мов; визначено та уточнено методичні підходи, принципи, методи навчання германських мов на Буковині у розгляданий період; до наукового обігу введено маловідомі і невідомі архівні документи та історичні факти, пов'язані з розвитком методики навчання германських мов на Буковині (перша половина ХХ століття).

Подальшого розвитку набули систематизація джерельної бази дослідження за хронологічним підходом та аналіз розвитку методики навчання германських мов у різних типах шкіл Буковини (1918–1940 рр.).

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у створенні навчальної програми спецкурсу «Методика навчання германських мов на Буковині (1918–1940 рр.): теорія і практика»; укладанні навчального посібника «Практикум з методики навчання германських мов на Буковині (перша половина ХХ ст.)», призначеного для студентів, які навчаються у закладах вищої освіти III–IV рівнів акредитації за спеціальностями: Середня освіта (Мова і література (німецька); Мова і література (англійська)), Філологія (Германські мови та літератури (переклад включно); Німецька мова і література; Англійська мова і література). Матеріали дисертації можуть бути використані при викладанні навчальних курсів на факультетах післядипломної освіти вчителів німецької та англійської мов, у наукових пошуках студентів, магістрантів та аспірантів.

Окреслено методологічну основу роботи, проаналізовано джерельну базу та обґрунтовано підходи до визначення етапів розвитку методики навчання германських мов на Буковині (1918–1940 рр.); розглянуто навчальні програми та підручники з німецької та англійської мов; визначено особливості реалізації методів навчання германських мов на Буковині у досліджуваній відрізок часу. Дослідження здійснено з використанням підходів, принципів і методів двох рівнів: загальнонаукового і конкретно-наукового.

Згідно з обраними критеріями встановлено основні етапи розвитку методики навчання германських мов на Буковині у 1918–1940 рр.: I етап – 1918–1932 рр. – становлення методики навчання германських мов; II етап – 1932–1940 рр. – розвиток методики навчання германських мов.

Перший етап – це період становлення методики навчання германських мов на Буковині. У цей час відбулося приєднання Буковини до Румунії, що призвело до політичних, економічних, територіальних та культурних змін регіону. З метою впровадження румунської мови в краї як мови викладання в

середніх навчальних закладах проводилась інтенсивна румунізація освіти. Важливого значення надавали розвитку освіти вчителів. Вагоме місце відводилося вивченню іноземних мов, зокрема німецької та англійської, що здійснювалося з використанням концептуальних ідей М. Берліца. Значний вплив на розвиток методики навчання германських мов та освіти Буковини загалом мали європейські країни. Підвищення професійної компетентності вчителів було результатом педагогічного досвіду, отриманого під час стажування за кордоном.

Встановлено, що у досліджуваній відрізок часу існували аналітичні програми, навчальні плани та щорічні звіти. Мета навчання німецької та англійської мов, зазначена у навчальних програмах, – сформувати вміння правильного й вільного висловлювання в усній і письмовій формах, а також виразного читання текстів з іноземних мов. Віднайдені навчальні програми містили методичні рекомендації, в яких детально описано процес навчання іноземних мов. Провідним методом навчання іноземних мов було проголошено прямий метод.

Досліджено, що підручники з німецької та англійської мов були трьох типів: підручники, які включали тексти, різні вправи (на заповнення пропусків, тести) та завдання; хрестоматії для читання, до яких входили уривки різножанрової художньої літератури відомих письменників; підручники з ведення торговельної кореспонденції, що містили зразки листів комерційного змісту.

Визначено, що підручники з німецької мови розгляданого часового відтинку містили пісенний матеріал для формування вмінь правильної вимови та додаток з методичними рекомендаціями для вчителя щодо виконання учнями завдань. Більшість віднайдених книг з англійської мови укладені носієм мови та включали автентичні тексти для ознайомлення учнів з лексичними особливостями.

У результаті аналізу навчальних програм та підручників доведено, що навчання германських мов на Буковині у період 1918–1932 рр. відбувалося на

концептуально-методичних засадах прямого методу. Виникнення нового методу було пов'язано з розвитком суміжних із методикою наук: мовознавства, психології, лінгвістичної школи новограматиків. Реалізація прямого методу ґрунтувалася на мовленнєвому й культурологічному підходах, із дотриманням основних дидактичних і методичних принципів.

Зазначено, що навчання за прямим методом мало свою специфіку на Буковині: використання перекладу з метою тлумачення технічної термінології; застосування рідної мови для пояснення граматичного матеріалу на початковому етапі навчання іноземних мов; введення граматики в торговельних школах; читання творів художньої літератури, ознайомлення з культурою народу, мову якого вивчали; навчання писемного мовлення.

Підкреслено, що у процесі навчання лексичного матеріалу використовували вправи на заповнення пропусків у тексті та виконання тестових завдань, які полягали у виборі правильної відповіді серед запропонованих, що було досить прогресивним на той період, оскільки такі види вправ застосовують і в наш час. Вагоме місце відведено навчанню ділового писемного мовлення іноземною мовою, до якого належало написання листів комерційного змісту.

Другий етап (1932–1940 рр.) характеризувався розвитком методики навчання германських мов на Буковині. Цей період відзначився проведенням реформ у галузі освіти, спрямованих на розвиток і вдосконалення системи освіти. У процесі навчання звертали увагу на розумові здібності, нахили та зацікавлення учнів. Вагоме місце посідало активне навчання, яке передбачало спонтанну діяльність, вільну ініціативу, особисту спостережливість і винахідливість учня. З метою формування свідомого вибору майбутньої діяльності у старших класах вводили дисципліни природничого та філологічного напрямів. Удосконаленню методики навчання германських мов сприяли методичні рекомендації представників міжнародної конференції з питань освіти. Визначено, що значну увагу приділяли вивченню англійської мови в краї, про що свідчить заснування англо-румунського товариства.

Встановлено, що у віднайдених навчальних програмах з іноземних мов подано нову мету навчання – вміти усно та письмово висловлювати свої думки, читати й перекладати тексти іноземною мовою (з використанням словника). У навчальних програмах для гімназій та ліцеїв Буковини офіційно проголошено змішаний метод навчання іноземних мов.

Виявлено, що в досліджуваній відрізок часу використовували також програми для складання іспиту зрілості з іноземних мов, які містили вимоги та завдання.

Розглянуті підручники другого етапу поділено на дві групи: підручники, які включали тексти, фонетичний, лексичний і граматичний матеріал та вправи (на переклад); хрестоматії для читання, до яких входили твори художньої літератури, біографії відомих письменників та уривки з галузі природничих та філологічних наук, а також завдання до змісту прочитаного. Серед додаткових навчальних засобів пропонувалося використання картин, журналів і книг з відповідної іноземної мови.

Проаналізовані навчальні програми та підручники з німецької та англійської мов засвідчили використання змішаного методу навчання, що зумовлювалося поєднанням положень прямого та перекладних методів. Зазначено, що у досліджуваній період змішаний метод називали активним методом навчання, в основу якого було покладено оволодіння учнями знаннями та вміннями у процесі активної розумової і практичної діяльності. Навчання германських мов здійснювалося на основі мовленнєвого, культурологічного, мовного, когнітивного та інтегрованого підходів, застосування базових дидактичних і методичних принципів.

Підкреслено, що в процесі навчання фонетики вперше рекомендувалося задіяння додаткового навчального матеріалу, а саме фонетичних карток, виданих Мюнхенською Академією, “Словника вимови англійської мови” Д. Джонса, лінгвістичного атласу країни, мову якої вивчали. Для учнів з достатнім рівнем сформованості умінь і навичок читання відбирали твори для домашнього читання. З метою вивчення особливостей іноземної мови та

літератури, а також розвитку творчого потенціалу учнів рекомендувалося відвідування літературного гуртка, завданням якого були поглиблене ознайомлення школярів із творами художньої літератури та порівняння структури іншомовних творів із румуномовними. Переклад виступав однією з цілей навчання, зокрема німецької мови, та використовувався як засіб навчання англійської мови.

Досліджено, що прогресивними на той час були рекомендації стосовно використання грамофонних платівок із записами, прослуховування національних та закордонних радіопередач, перегляду фільмів, ведення міжнародного листування, поїздки за кордон, відвідування іншомовних товариств, участі у програмах міжнародного обміну для учнів та вчителів іноземних мов.

Зазначено, що у процесі реалізації змішаного методу в досліджуваній відрізок часу на Буковині враховувалися індивідуальні особливості учнів, а саме інтелектуальні здібності та інтереси під час відбору навчального матеріалу.

Ключові слова: методика навчання германських мов, Буковина, періодизація, етапи розвитку, навчальна програма, підручник з німецької мови, підручник з англійської мови, підхід до навчання, дидактичні принципи, методичні принципи, метод навчання.